

Kinderen als ‘crash test dummies’

Keerzijde van de lokroep naar vroegtijdige interventie

Stefaan Pleysier¹

ABSTRACTS

In deze bijdrage duiden we de vraag naar ‘wat werkt’ en de trend om beleid en praktijk te verwetenschappelijken vooreerst beknopt op basis van een bredere tijdsdiagnose van onze hedendaagse maatschappij. Vanuit dit brede kader concentreren we ons vervolgens in het domein van de jeugdzorg op de prominente plaats van het risicofactorenonderzoek en de idee van ‘early intervention’ als evidence-based praktijk bij uitstek. Immers, alhoewel de basispremissie van dergelijke vroegtijdige interventie – ‘better to be safe than sorry’ – logisch lijkt, leidt een kritische analyse van ‘early intervention’ tot enkele methodologische en theoretische knelpunten. In lijn met de bredere opzet van dit themanummer pogen we om in het besluit van de bijdrage een simplistische interpretatie van vroegtijdige interventies te vermijden, en hebben we daarbij aandacht voor de kansen maar ook de gevaren, in dit debat.

Vroegtijdige interventie – Preventie – Risicofactoren – Jeugdcriminologie

This contribution attempts to understand the quest towards ‘What Works’ and the trend to build policy and practice on a scientific basis, starting from a broader analysis of our contemporary society. In doing so, we focus on the prominent place of risk factor research and ‘early intervention’ practice within the field of juvenile justice. Although ‘early intervention’ departs from a logical and convincing argument – ‘better to be safe than sorry’ – a critical analysis leads to some fundamental methodological and theoretical issues. In line with the broader objective of this special issue of TJK, we attempt to conclude this contribution on a critical but constructive note, with attention to both the possibilities and the pitfalls of the current debate.

Early intervention – Risk factor research – Prevention – Youth criminology

Cette contribution porte sur la question ‘what works’ et la tendance à scientifier la politique et la pratique, tout d’abord sur la base d’un diagnostic temporel large de notre société contemporaine. A partir de ce cadre, nous nous concentrons ensuite, dans le domaine de l’aide à la jeunesse, sur la place prominente de l’enquête des facteurs de risque et l’idée de ‘early intervention’ comme pratique ‘evidence-based’ par excellence. Par ailleurs, bien que les prémisses de base de ce type d’intervention précoce – ‘better to be safe than sorry’ – puissent paraître logiquement argumentables voire même convaincants, une analyse critique de l’‘early intervention’ mène à des tensions non négligeables d’un point de vue méthodologique et théorique. Dans la lignée de la problématique de ce numéro à thème, nous tentons d’éviter une inter-

¹ Docent jeugdcriminologie aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de K.U.Leuven en coördinator (met Johan Put) Onderzoekslijn Jeugdcriminologie, Leuvens Instituut voor Criminologie (LINC).

prétation unilatérale et simpliste des interventions précoces, dans la conclusion de la contribution, pour nous positionner dans ce débat de manière plus nuancée et critique avec une attention particulière pour les opportunités mais aussi les dangers de l'approche.

Intervention précoce – Prévention – Facteurs de risque – Criminologie de la jeunesse

1. INLEIDING

Dit artikel kadert in een bijzonder nummer van het *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten* waarbij het thema 'evidence-based beleid en praktijk in de non-profitsector' in brede zin wordt belicht. Net zoals het themanummer zelf vertrekt ook deze bijdrage vanuit de observatie dat de non-profitsectoren sedert enkele jaren de tendens naar evidence-based beleid en praktijk, en de vraag naar de efficiëntie en effectiviteit van interventies, niet langer ontlopen. Ook het onderwijs, de welzijnssector, de jeugdzorg... zien dat de brede organisatie van hun sector maar ook de dagelijkse werking in toenemende mate wordt doordrongen van nieuwe managementstijlen en een veranderend, neoliberal discours (Carrette, 2008; Pleysier & Van Garsse, 2012; Smet, 2013). Meer dan voorheen stellen (financierende) overheden zich vragen bij de werkzaamheid van bepaalde praktijkinterventies, en worden sectoren en organisaties gevraagd om in toenemende mate evidence-based te werken. De grondstroom van deze ontwikkelingen stelt dat we ons minder door intuïtie en meer door wetenschap en kennis moeten laten leiden "bij het ontwikkelen en toepassen, maar ook het beoordelen en het al dan niet ondersteunen of afwijzen van interventies" (van der Laan, 2008: 11).

In deze bijdrage duiden we de vraag naar 'wat werkt' en de trend om beleid en praktijk te verwetenschappelijken vooreerst beknopt op basis van een bredere tijdsdiagnose van onze hedendaagse maatschappij. Vanuit dit brede kader concentreren we ons vervolgens in het domein van de jeugdzorg op de prominente plaats van het risicofactorenonderzoek en de idee van *early intervention* als evidence-based praktijk bij uitstek. Immers, alhoewel de basispremissie van dergelijke vroegtijdige interventie – *better to be safe than sorry* – logisch beargumenteerbaar en ogenschijnlijk overtuigend lijkt, leidt een kritische analyse van *early intervention* tot enkele nauwelijks te miskennen methodologische en theoretische knelpunten. In lijn met de bredere opzet van dit themanummer pogen we om in het besluit van de bijdrage een eenzijdige en te simplistische interpretatie van vroegtijdige interventies te vermijden, en positioneren we ons op een kritisch en genuanceerde manier, met aandacht voor de kansen maar ook de gevaren in dit debat.

2. RISICO EN VOORZORG IN EEN BEHEERSULTUUR

De ontwikkelingen die hierboven werden ingeleid en hieronder verder worden beschreven, komen niet uit de lucht gevallen maar zijn te begrijpen in het licht van enkele bredere tendensen eigen aan onze laatmoderne samenleving. Elders bestempelden we deze samenleving, in navolging van de Duitse socioloog Ulrich Beck, als een risicomaatschappij (Pleysier, 2012: 280). In een dergelijke maatschappij wordt

de accumulatie van kennis, zekerheid en orde langzaam afgelost door een logica van risicocalculatie, -management en -vermijding. Het bewustzijn dat het modernistische project – de productie van orde – op de helling staat, stimuleert een defensieve houding en zet ons op weg naar een cultuur van controle en beheersing (Pleysier & Put, 2012: 169).

In het kader van deze bijdrage zijn deze maatschappelijke veranderingen minstens om twee samenhangende redenen van belang. Vooreerst zien we in zo'n beheerscultuur, aldus David Garland (2001), nieuwe managementstijlen en een doorgedreven rationalisering en standaardisering van werkmethoden opduiken (Pleysier & Put, 2012: 170). Vragen naar de haalbaarheid, efficiëntie, effectiviteit en werkzaamheid van beleidsmaatregelen en praktijkinterventies zijn nooit ver weg (Pleysier & Van Garsse, 2012: 40-41). Ook in sectoren waar dat voorheen veel minder het geval was, willen financierende overheden weten 'wat werkt' en wordt zowel het beleid als de praktijk gestimuleerd om meer evidence-based te werken. Deze nieuwe vorm van 'bedrijfsvoering' wordt geïllustreerd door een veranderend, marktgericht jargon dat ondertussen gemeengoed lijkt te zijn geworden: zo spreekt men onder andere over kwaliteitsbewaking, doelmatigheid en performantie, targets en outputindicatoren, outsourcing, contracten en convenanten... (van Swaaningen, 2004: 14).

In een recente publicatie beschrijft Smet (2013: 108; zie o.a. ook Carrette e.a., 2010) deze opvallende toename van aandacht voor een evidence-based aanpak in de domeinen van onderwijs, welzijn, gezondheidszorg en jeugdhulp. Een citaat- en inhoudsanalyse van parlementaire documenten in Vlaanderen laat zien dat een evidence-based discours duidelijk en in toenemende mate het politieke debat en de beleidsvoering doordringt (Smet, 2013: 140; Carrette, 2008). Zo werd bijvoorbeeld in het Globaal Plan Jeugdzorg krachtig gesteld dat Vlaanderen dringend nood heeft aan onderzoek naar de efficiëntie van het hulpaanbod en de effecten van de hulpverlening op lange termijn (Vervotte, 2006). Een van de werkprincipes die daartoe werden uitgetekend, is het 'wetenschappelijk onderbouwd' werken: bestaande methodieken en programma's dienen de beoogde doelstellingen te behalen, nieuwe programma's kunnen worden geïmporteerd op voorwaarde dat ze effectief blijken te zijn (Vervotte, 2006: 29). Hiermee volgt Vlaanderen ook in het domein van de jeugdhulp een tendens tot verzakelijking en *New Public Management* die, tegen de achtergrond van bovenvermelde bredere maatschappelijke ontwikkelingen, internationaal is ingezet (Stephenson, Giller & Brown, 2011; Bateman, 2006). We verwezen bij wijze van illustratie eerder naar de databank 'Effectieve Jeugdinterventies' van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) waar interventies en maatregelen door een onafhankelijke commissie worden gecatalogeerd als 'theoretisch goed onderbouwd', 'waarschijnlijk effectief' of 'bewezen effectief' (Pleysier & Put, 2012: 171; Carrette e.a., 2010: 325). Een gelijkaardige redenering vinden we terug in "Time for a fresh start", het druk besproken rapport van de Independent Commission on Youth Crime and Antisocial Behaviour (2010) voor Engeland en Wales. Ook hier wordt de bewijskracht van wetenschappelijk onderbouwde evaluaties een cruciale plaats toegedicht bij het opstarten, bestendigen of afvoeren van bepaalde maatregelen en interventies. Op internationaal vlak wordt vaak verwezen naar de Campbell Collaboration die evidence-based practice promoot en ondersteunt op vlak van onderwijs, sociaal welzijn, criminaliteit en onveiligheid (Carrette e.a., 2010: 325).

Ten tweede staan een risicomaatschappij en beheerscultuur in het teken van het 'voorzorgsprincipe' waar elke vorm van risico en onzekerheid bij voorkeur en bij voorbaat wordt gebannen. Dit heeft ertoe geleid dat het gedrag van individuen en groepen in onze samenleving in toenemende mate wordt geregistreerd, gecontroleerd en waar nodig (bij)gestuurd (Pleysier & Put, 2012: 172-173; Briggs, 2013; Stephenson e.a., 2011). Roger Smith (2006: 93) spreekt in dat opzicht over een actuariële benadering in het domein van het jeugdrecht, waarbij criminaliteit, overlast en antisociaal gedrag niet langer het vertrekpunt van een interventie vormen, maar de risico's op dergelijk gedrag worden gedetecteerd, ingeschat en ingezet in een *early intervention*-model. De onderliggende logica van dergelijke vroegtijdige interventies is eenvoudig en overtuigend: "identify the key risk factors for offending and implement prevention methods designed to counteract them" (Farrington, 2007: 606; Case & Haines, 2009: 257; Horstkötter e.a., 2012). Bovendien gaat er voor politici, beleid en praktijkwerkers een bijzondere aantrekkingskracht van uit: in een omgeving waar managementmatig en evidence-based moet worden gewerkt, laat een strategie op basis van vroegtijdige interventie toe dat wordt ingegrepen op potentieel risicovolle individuen of groepen vóór risico's zich realiseren (Smith, R., 2006: 96).

Roger Smith (2006: 95) merkt terecht op dat de grens tussen *offending* en *pre-offending* vervaagt wanneer gekozen wordt voor vroegtijdige interventies op basis van onderzoek naar risicofactoren. Dit ligt in lijn met de overgang van een *post-crime* naar een *pre-crime society* zoals Lucia Zedner (2007) het beschrijft. In een *pre-crime*-samenleving steunen interventies niet langer op een klassieke inbreuk tegen de (straf)wet, maar staat de reductie van onveiligheid en onzekerheid, en de vroegtijdige detectie van potentieel risicovol gedrag, centraal (Pleysier, 2012: 281). Elders werd door ons en anderen verwezen naar de film *Minority Report* als een culturele metafoor die deze evolutie op krachtige wijze samenvat (Pleysier & Put, 2012: 169; Wall, 2010; Schuilenburg, 2005). *Minority Report*, een film van Steven Spielberg uit 2002, gebaseerd op een sciencefictionnovelle van Philip K. Dick, speelt zich af in Washington D.C. anno 2054, waar al zes jaar geen moorden meer werden gepleegd. De *PreCrime Unit* van de politie is immers in staat om, met de hulp van drie zogenaamde *pre-cogs* (cf. *pre-cognition*), toekomstige misdaden te voorspellen en voorkomen. Een parallel met het hierboven beschreven voorzorgsprincipe (cf. *pre-caution*) ligt voor de hand; Schuilenburg (2005) verwijst hierbij overigens naar allerlei vormen van controle, detectie en surveillance die tot doel hebben te anticiperen op mogelijke vormen van criminaliteit, onveiligheid en overlast. Een *pre-crime*-samenleving ent zich met andere woorden op risico's en risicogroepen, en op het detecteren en opvolgen van individuen en groepen die de openbare orde en veiligheid potentieel in het gedrang kunnen brengen (Pleysier & Put, 2012: 170).

3. DE LOKROEP VAN VROEGTIJDIGE INTERVENTIE

Het onderzoek naar risicofactoren van antisociaal gedrag en criminaliteit bij jongeren lijkt ondertussen ook binnen het beleid en de praktijk in het domein van het jeugdrecht en de jeugdzorg een centrale plaats te claimen. Case & Haines (2009: 3) zien hiervoor, alvast wat het jeugdrechtstelsel in Engeland en Wales betreft, een verklaring in de bredere vraag naar evidence-based interventies en het feit dat "(...)

these factors offer valuable indicators of suitable targets for preventative interventions and the ready identification of ‘effective’ programmes for ‘treating’ young people who offend”. Dit wordt door Case & Haines (2009: 280) vervolgens treffend geïllustreerd wanneer ze verwijzen naar een BBC-interview met voormalig eerste minister Tony Blair die, op een vraag over het veiligheids- en preventiebeleid van de regering, antwoordt dat “there is not going to be a solution [to the problem of youth antisocial behaviour] unless we are sufficiently hard-headed to say that from a very early age we need a system of intervention”². Het is niet overdreven te stellen dat de idee van vroegtijdige interventie op basis van gedetecteerde risicofactoren in het beleid en de praktijk aan belang heeft gewonnen. In het hierboven reeds geciteerde rapport “Time for a fresh start” (Independent Commission on Youth Crime and Antisocial Behaviour, 2010: 5) wordt stellig verwezen naar onderzoek in het Verenigd Koninkrijk en elders dat laat zien hoe vroegtijdige interventie in de ontwikkeling en levensloop van kinderen met gedragsproblemen leidt tot een reductie van het risico op latere persisterende en ernstige delinquentie. Het rapport stelt meer algemeen dat het cruciaal is “that this evidence is used in decisions about the adoption of prevention services” (2010: 5).

Volgens Case & Haines (2009; zie o.a. ook Briggs, 2013) is het onderzoek naar risicofactoren en vroegtijdige interventie dermate invloedrijk dat het niet alleen in Engeland en Wales maar ook internationaal een aanzienlijk deel van het jeugdcriminologisch onderzoek domineert. Het is ook niet zo verwonderlijk dat politici en beleidsmakers in toenemende mate geconfronteerd met zowel schaarse tijd en middelen als de vraag naar de efficiëntie en effectiviteit van hun beslissingen, zich aangetrokken voelen tot de duidelijkheid en voorspelbaarheid van risk assessments en vroegtijdige interventies (Case, 2007: 93). In het verlengde van de bredere evidence-based stroom in het beleid en de praktijk van de besproken sectoren, zien we dat deze strategieën van early intervention ook in Vlaanderen ingang vinden (Meerschaert, Boone, Bosmans e.a., 2004). Het reeds geciteerde Globaal Plan Jeugdzorg stelt zich tot doel om via gerichte gedragsprogramma’s preventief in te grijpen op gedragsproblemen (Vervotte, 2006). Het plan stelt ondubbelzinnig dat vele jongeren die nu in de Bijzondere Jeugdbijstand zitten, wellicht waren gebaat bij een vroegtijdige aanpak van het probleemgedrag op jonge leeftijd. “Uit onderzoek”, zo wordt vervolgd, “blijkt immers dat gedragsproblemen bij kinderen een reeks ongunstige effecten voorspellen op volwassen leeftijd, zoals antisociaal gedrag en delinquent gedrag” (Vervotte, 2006: 32). In *Perspectief!* stelt Veerle Heeren – op dat moment Vlaamse minister voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin – op basis van ‘wetenschappelijke bevindingen’ en een ‘overzicht van bestaande preventieprogramma’s’ vast dat interventies het effectiefst zijn wanneer ze vroegtijdig starten. De (toenmalig) minister geeft in dat opzicht prioriteit aan interventies en programma’s die het “meest succesvol zijn”, onder andere omdat ze aansluiten bij de idee van “vroegtijdige interventie, vroeg in de ontwikkeling, vooraleer er ernstige problemen zijn” (Heeren, 2009: 45).

² Wanneer de interviewer er vervolgens op wees dat deze duidelijke verwijzing naar een keuze voor een ‘early intervention’ beleid “(...) could mean when children were still in nappies, Blair replied ‘or pre-birth even’! (see, http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/5301824.stm)” (Case & Haines, 2009: 280).

De aantrekkingskracht en populariteit van vroegtijdige interventie zijn in het licht van onze moderne zoektocht naar zekerheid en veiligheid – en de preoccupatie met risico's – niet zo vreemd (Case, 2007: 91; Smith, R., 2006). Echter, bij de ogenschijnlijk overtuigende argumentatie – *better to be safe than sorry* – van early intervention-programma's kunnen enkele kritische vragen worden gesteld. Deze vragen zijn niet geheel nieuw maar liggen in lijn met wat enkele, voornamelijk buitenlandse commentatoren daar eerder over schreven. Daarbij valt op dat de kritiek op early intervention vaak wat ondergesneeuwd raakt in het enthousiasme van het beleid en soms ook wel de praktijk. Volgens Roger Smith (2006: 100) kan de commentaar op de actuariële benadering bij vroegtijdige interventies worden samengevat in twee fundamentele punten (zie o.a. ook Sutton, Utting & Farrington, 2004; Case, 2007; Case & Haines, 2009; Stephenson, Giller & Brown, 2011). Een eerste punt betreft de vragen die eerder methodologisch van aard zijn: “does ‘actuarial justice’ actually ‘work?’”; met andere woorden, zijn vroegtijdige interventies in staat om risico's te detecteren, aan te pakken en zo de kans op het ongewenste gedrag (criminaliteit, antisociaal gedrag...) te reduceren? (Smith, R., 2006: 100). Een tweede vraag is eerder theoretisch-inhoudelijk van aard, al kan dit niet geheel worden losgezien van de methodologische vragen: “is ‘actuarialism’ a legitimate or desirable strategic aim; that is, can it be justified in principle?” (Smith, R., 2006: 100).

In het vervolg van deze bijdrage wordt op beide vragen dieper ingegaan. Vooreerst betogen we dat de positieve en zelfs optimistische teneur die aan de grondslag van de early intervention-idee ligt, enigszins overtrokken is en op zijn minst een keerzijde onderbelicht laat. Zelfs indien vroegtijdige interventies een gelegitimeerd en gewenst doel zouden nastreven, dan blijven early intervention en het risicofactorenonderzoek nog steeds steunen op enkele bedenkelijke methodologische en statistische aannames (Sutton e.a., 2004: 5). Echter, een wankel methodologische basis leidt ook onvermijdelijk tot een aantal gerelateerde, meer inhoudelijke bedenkingen die volgens ons niet genegeerd kunnen worden. In lijn met de bredere tijdsdiagnose van onze maatschappij spiegelt het huidige debat over early intervention ons een wereld- en mensbeeld voor waarbij, met name vanuit een bezorgdheid voor het statuut van kinderen en jongeren in onze samenleving, vragen kunnen worden geplaatst. Beide kritische vragen leiden – en dan zijn we bij het besluit van deze bijdrage aangekomen – niet noodzakelijk tot een algemene diskwalificatie van het risicofactorenonderzoek en de praktijk van early intervention, maar wel tot een voorzichtige en genuanceerde toepassing, met oog voor de fundamentele gevaren die bij een onkritisch gebruik om de hoek loeren.

4. GEEN PREDICTIE ZONDER VOORSPELFOUTEN

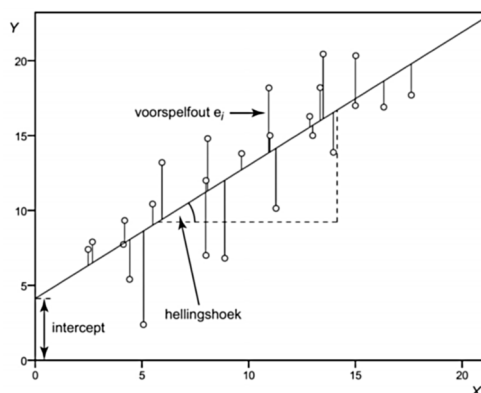
Elders verwezen we, in navolging van Bursens (2007), reeds naar de methodologische (en andere) valkuilen die gepaard gaan met een What Works-benadering en het evidence-based evaluatieonderzoek (Pleysier, 2010; zie o.a. ook Smet, 2013). In meerdere opzichten sluiten de methodologische kritieken ten aanzien van het risicofactorenonderzoek en de toepassing ervan in early intervention-strategieën hier nauw bij aan.

Case & Haines (2009: 15-16) vatten de methodologische kritieken op het risicofactorenonderzoek samen, waarbij ze zich met name storen aan het gebruik van brede, kwantitatieve risicofactoren die worden gebruikt om statistische verschillen tussen groepen vast te stellen en zich dus – per definitie – niet focussen op individuele verandering. De desaggregatie van deze risicofactoren naar het individuele niveau, wat in essentie gebeurt bij vroegtijdige interventies, is niet meer noch minder dan een fout die in het methodologische jargon een *ecological fallacy* wordt genoemd. Immers, desaggregatie of het “(...) ‘rounding down’ of these group differences to the individual level has uncritically assumed that identified risk factors are equally applicable to all young people in a given sample” (Case & Haines, 2009: 43-44; Goethals, 2011). Het verklaren of voorspellen van het gedrag van een individu op basis van de binnen het risicofactorenonderzoek gehanteerde verklarende of predictieve modellen, waarbij de ‘voorspelfout’ wordt genegeerd, is intellectueel oneerlijk en in dat opzicht methodologische kwakzalverij.

Onderstaande figuren 1 en 2 geven een beeld van de verklarende of voorspellende kracht, maar ook van de voorspelfouten, bij respectievelijk een lineair regressiemodel en een logistisch regressiemodel. Deze modellen zijn in staat om op groepsniveau risicofactoren te detecteren die antisociaal gedrag, criminaliteit, recidive... verklaren of voorspellen. Ze kunnen echter niet vaststellen hoe deze risicofactoren het gedrag van individuen determineert (Case & Haines, 2009: 44). Risk assessment-instrumenten detecteren en identificeren individuen met een hoog risico die effectief delinquent gedrag zullen vertonen (‘juist positieven’; zie bv. cel a in figuur 2) en individuen met een laag risico die niet overgaan tot delinquentie (‘juist negatieven’; zie cel d in figuur 2). In de praktijk zijn er echter ook steeds individuen die, omdat ze behoren tot een ‘hoog-risico’-groep, aan behandeling of interventie zullen worden onderworpen, maar ook zonder deze interventie het ongewenste gedrag niet zouden stellen (‘valse positieven’; zie cel c in figuur 2), en individuen die als laag risico worden ingeschat, geen (vroegtijdige) interventie ondergaan en niettemin toch delinquent gedrag zullen vertonen (‘valse negatieven’; zie cel b in figuur 2) (van Wijck, 2011: 3-7; Walsh, 2011; Case, 2007).

Figuur 1. Voorspelfouten ($e_i = Y - \hat{Y}_i$) bij een lineair regressiemodel

(Bron: Bijleveld & Commandeur, 2012: 54)

Figuur 2. Classificatietabel en voorspelfouten ($b + c$) bij een logistisch regressiemodel
(Bron: van Wijck, 2011: 3)

Behaviour in the absence of pre-crime intervention			
Risk assessment	Crime	No crime	Total
High risk	a	b	a + b
Low risk	c	d	c + d
Total	a + c	b + d	a + b + c + d

Roger Smith (2006: 101-102) illustreert het belang van deze voorspelfouten, en daarmee de beperkingen van dergelijke modellen, aan de hand van *Asset*, een risk assessment-instrument dat wordt gebruikt in Engeland en Wales³. Volgens Smith steunen instrumenten zoals *Asset* bij de voorspelling van toekomstig gedrag op een zeer wankele basis. *Asset* heeft een accuraatheid van 70% in het voorspellen van recidive bij jongeren. Gelet op het feit dat 50% accuraatheid het equivalent is van het tossen van een muntstuk, is 70% niet alleen niet zeer spectaculair, het levert ook een groot aantal 'valse positieven' en 'valse negatieven' op (Smith, R., 2006: 102; Briggs, 2013). Enkel op basis van methodologische argumenten blijkt met andere woorden reeds de "questionable jump from the identification of risk factors in longitudinal and population surveys to the identification and control of 'risky individuals'" (Case, 2007: 94). In een kwalitatief onderzoek bij de Youth Offending Teams – die *Asset* gebruiken – stelt Briggs (2013: 25) vast dat ook deze praktijkwerkers moeite hebben met de actuariële benadering en reductie van kinderen en jongeren tot 'objects of risk'.

Alvorens we zo dadelijk wat verder ingaan op de inhoudelijke implicaties hiervan, geeft het gebruik van dergelijke verklarende of predictieve modellen aanleiding tot nog een andere, zij het gerelateerde methodologische kwestie. Het risicofactorenonderzoek focust zoals reeds gezegd op de identificatie van predictieve risicofactoren die de statistische probabiliteit voor later ongewenst gedrag verhogen (zie o.a. Wikström, 2008). Deze risicofactoren zijn echter geen causale determinanten voor dat ongewenste gedrag (Case, 2007). Case & Haines (2009: 30) argumenteren terecht dat een probabilistisch model niet mag vervallen in causaal determinisme. Immers, "the claim that past behaviour is the best predictor of future behaviour does not mean that past behaviour causes future behaviour" (Wikström, 2008: 133). Case (2007: 98) spreekt in dat opzicht over een *black box*-benadering, waarbij we weliswaar weten *wat* samenhangt maar geen idee hebben over het *hoe* of *waarom* van die samenhang. Het risicofactorenonderzoek mist een 'theory of change': "if the available evidence cannot tell us *how* risk/protective factors work, *how* these factors may precipitate youth offending or *how* programmes underpinned by them can reduce offending, subsequent research conclusions and 'evidence-based' policies and practices are built on sand" (Case, 2007: 98).

³ "All children and young people entering the youth justice system should benefit from a structured needs assessment. The assessment process is designed to identify the risk factors associated with offending behaviour and to inform effective intervention programmes (Youth Justice Board, 2004b: 27)" (geciteerd in Smith, R., 2006: 97; zie ook Case & Haines, 2009: 262; Briggs, 2013).

5. KINDEREN EN JONGEREN ALS ‘CRASH TEST DUMMIES’

De bovenvermelde methodologische kritieken suggereren enkele fundamentele inhoudelijke bedenkingen. Het risicofactorenonderzoek en het early intervention-paradigma impliceren een wereld- en mensbeeld waar men op basis van het voorgaande minstens enkele vraagtekens bij kan plaatsen. Meer in het bijzonder, aldus Goris e.a. (2002: 132), gaat men bij vroegtijdige detectie en interventie uit van enkele vooronderstellingen, namelijk (1) het menselijk gedrag is, behoudens professionele interventies, gedetermineerd vanaf de kinderjaren; (2) bepaalde levensloop- en ontwikkelingsvariabelen kunnen ongewenst gedrag, zoals criminaliteit, voorspellen; (3) er bestaan instrumenten die deze variabelen betrouwbaar en geldig kunnen meten; en (4) men kan via behandeling en interventie deze ‘risicofactoren’ preventief ombuigen zodat het ongewenste gedrag zich later niet zal stellen. Geen van deze vooronderstellingen is volgen de auteurs echter werkelijk aangetoond, wat tot grote voorzichtigheid en terughoudendheid moet manen (Goris e.a., 2002: 133).

In de voorgaande paragrafen hadden we het al over de betrouwbaarheid en validiteit van het risicofactorenonderzoek. Ook Goris e.a. (2002: 133) stellen dat predictie- en risk assessment-instrumenten bij het voorspellen van het individuele gedrag bepaald onnauwkeurig kunnen zijn. Het aandeel ‘valse positieven’ en ‘valse negatieven’ maakt dat de betrouwbaarheid van de gebruikte predictie-instrumenten, ‘ook voor wetenschappelijke believers’, vaak veel te laag is om gedwongen individuele interventies te verantwoorden (Goris e.a., 2002: 133). Men kan zich met andere woorden terecht de vraag stellen of deze valse positieven en negatieven kunnen worden beschouwd als “casualties of war – with the positives allocated unwarranted, criminalising interventions and the negatives deprived of appropriate and valuable interventions because they did not appear ‘risky’ enough?” (Case & Haines, 2009: 273). Uit een onderzoek van Horstkötter e.a. (2012) bij delinquente jongeren blijkt ook dat deze jongeren zelf bijzonder gevoelig zijn voor (de gevolgen van) het onterecht labelen en stigmatiseren van kinderen en jongeren door vroegtijdige interventies op basis van abstracte risicofactoren.

In het verlengde daarvan kan men zich ook afvragen of de beschikbare early intervention-programma’s gericht op risicogezinnen en -jongeren inderdaad in staat zijn om de risico’s daadwerkelijk om te buigen en het toekomstig ongewenste gedrag te voorkomen. Het is immers niet geheel uit te sluiten dat dergelijke interventies het ongewenste gedrag eerder uitlokken en aanwakkeren dan voorkomen (Smith, R., 2006). Van Wijck (2011) stelt dat bij het niet vervullen van een aantal cruciale condities, de toepassing van risk assessment en early intervention inefficiënt kan zijn. “Even worse, it may lead to an increase in the level of crime” (van Wijck, 2011: 15). Overigens wijst belangwekkend empirisch onderzoek uit dat (vroegtijdige) interventies binnen het jeugdrechtstelsel niet enkel inefficiënt kunnen zijn, maar bovendien ook iatrogene effecten vertonen (Gatti, Tremblay & Vitaro, 2009). Op basis van de Edinburgh Study of Youth Transitions and Crime concluderen McAra & McVie (2010: 179) dat “early identification of at-risk children is not an exact science and runs the risk of labelling and stigmatizing” (zie ook Horstkötter e.a., 2012).

Meer algemeen leidt het voorgaande wel tot de conclusie dat het risicofactorenonderzoek en early intervention-model steunen op een deterministisch mensbeeld. Men riskeert immers onder het mom van goedbedoelde vroegtijdige interventies terecht te komen in een systeem waar (bepaalde) jongeren omwille van een abstract groepsrisico worden gedetecteerd als 'high risk' en gelabeld als 'inevitably 'pre-criminal' (Case & Haines, 2009: 295). We verwezen eerder al naar het BBC-interview van toenmalig eerste minister Tony Blair. In datzelfde interview zei hij ook dat "if we are not prepared to predict and intervene far more early then there are children who are growing up – in families which we know are dysfunctional – and the kids *a few years down the line are going to be a menace to society* and actually a threat to themselves"⁴ (eigen cursivering). In een opiniestuk van voormalig burgemeester van Antwerpen Patrick Janssens vinden we in veel opzichten een gelijkaardige argumentatie met betrekking tot de verlaging van de leeftijd voor interventies in het kader van de gemeentelijke administratieve sancties (Pleysier, 2012: 283-284). "Wie het onrechtvaardig vindt om het systeem van GAS-boetes uit te breiden tot min-zestienjarigen, moet zich dus de vraag durven stellen wat het onrechtvaardigst is: *wachten tot jongeren zo ontspoord zijn dat ze alleen nog thuishoren in een instelling* of hen op jongere leeftijd met zachte maar kordate hand terug op het juiste pad proberen te brengen" (*De Morgen* 24 januari 2012; eigen cursivering)⁵. Beide citaten verwoorden een vermeend gebrek aan individuele vrijheid en agency: kinderen en jongeren die het risicostigma dragen en verstoken blijven van een vroegtijdig ingrijpen zijn niet meer dan 'crash test dummies' – "the proposition that young people are inexorably conditioned by early life factors to become offenders in adolescence" (Case & Haines, 2009: 20).

In essentie leunt dit determinisme perfect aan bij de eerder geschetste maatschappijdiagnose en de daarbinnen prominente plaats voor risico en voorzorg. De citaten illustreren het vervagen van de grens tussen *offending* en *pre-offending*, en de opkomst van wat Zedner omschrijft als de pre-crime-samenleving (Zedner, 2007; Smith, R., 2006; Squires & Dawn, 2010). In een pre-crime-samenleving vervalt het klassieke onderscheid tussen preventie en repressie (Pleysier, 2012: 282). De Nederlandse socioloog Willem Schinkel (2009) ziet in vroegtijdige detectie en gedragsregulering de opkomst van een nieuwe vorm van preventie die aanleunt bij het apparaat van repressie. Hij spreekt in dat opzicht over 'prepressie', als een vorm van "proactieve repressie die bepaalde vormen van leven vroegtijdig de kop indrukt en poogt om te buigen in de richting van gewenste levensvormen" (Schinkel, 2009: 8). Eerder, en in navolging van Schuilenburg (2005; zie ook Wall, 2010), verwezen we hiervoor naar de film *Minority Report*: de prepressieve aanpak van criminaliteit in de *PreCrime Unit* is gegrond in de idee dat er geen alternatieve werelden zijn. De toekomstige dader heeft met andere woorden geen andere keuze dan het delict te plegen. De film draait echter om het verborgen bestaan van afwijkende scenario's die 'minderheidsrapporten' worden genoemd. Deze rapporten wijzen op alternatieve werelden die in een pre-crime-samenleving worden genegeerd omdat ze laten zien dat potentiële plegers

⁴ Zie http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/5301824.stm.

⁵ Deze redenering rond de verlaging van de GAS-leeftijd vinden we ook terug bij de huidige burgemeester van Antwerpen Bart De Wever – "Bij sommige jongeren moet je al op hun 12de ingrijpen of het loopt verkeerd" (*Het Laatste Nieuws* 31 mei 2013) – en bij de minister van Binnenlandse Zaken Joëlle Milquet, die in het persbericht naar aanleiding van het nieuwe wetsontwerp de GAS-sancties ziet als een middel "om een spiraal van delinquentie te voorkomen" (Milquet, 2013: 2).

niet tot criminaliteit gedetermineerd zijn (Schuilenburg, 2005: 7; Pleysier, 2012: 283). Ook vroegtijdige interventie wordt voorgesteld als een lineair pad waar geen zijpaden mogelijk zijn en waar zonder interventie de gesignaleerde risico's op het ongewenste gedrag zich onafwendbaar en daadwerkelijk zullen manifesteren (Pleysier & Put, 2012: 173).

6. CONCLUSIES

Vroegtijdig ingrijpen, op basis van kennis en inzichten uit het risicofactorenonderzoek, is aantrekkelijk; dat 'voorkomen beter is dan genezen' klinkt bovendien ook gewoon als gezond verstand (Goris e.a., 2002: 127). Het is echter, in lijn met het bredere debat over evidence-based beleid en praktijk, van groot belang om ook de constructie van risicofactoren en de toepassing binnen vroegtijdige interventies kritisch tegen het licht te houden (Stephenson, Giller & Brown, 2011: 5). In deze bijdrage lag de nadruk dan ook op de keerzijde van het risicofactorenonderzoek en de early intervention-idee, en de methodologische en theoretische vragen die bij een onkritische en naïeve toepassing ervan op de achtergrond dreigen te raken. We zijn het met andere woorden eens met Goris e.a. (2002: 134) dat 'een te wervende opstelling' vanuit het risicofactorenparadigma in wezen niet verschilt van "de oude meer intuïtieve denkbeelden op grond waarvan gerechtelijke systemen met dwang hulpverlening kunnen opleggen aan gezinnen en kinderen waarvan geoordeeld wordt dat ze 'in gevaar' zijn of 'in een problematische opvoedingsrelatie' verkeren".

Hiermee wordt op zich niet geraakt aan het (onmiskkenbare) belang van het risicofactorenonderzoek, noch is gezegd dat early intervention als praktijk per definitie een negatieve impact zou hebben op de kwaliteit van het leven van kinderen en jongeren en dus altijd ongewenst is. Wat echter wel werd beargumenteerd is dat 'prepressieve', ingrijpende en potentieel stigmatiserende interventies in het leven van individuele kinderen, jongeren en hun gezinnen op basis van in onderzoek bepaalde risico's enkele fundamentele vragen oproepen (Case & Haines, 2009: 296). Opnieuw in lijn met de bredere discussie over de positie en waarde van onderzoek in een evidence-based benadering, nopen deze fundamentele vragen ons tot een zeer voorzichtige houding bij het ontwikkelen en implementeren van interventies en behandelingen op basis van risicofactorenonderzoek. Wetenschap en onderzoek leveren geen pasklare antwoorden op complexe vragen, ook indien het beleid en (soms ook) de praktijk dit wel zo ziet of lijkt te verwachten (zie o.a. Hermans, 2008; Bursens, 2007; Muncie, 2001). Van der Laan (2008, p. 123) stelt terecht dat het ons niet alleen mankeert aan betrouwbare en valide instrumenten, maar dat dergelijke instrumenten ook nooit in staat zullen zijn om risico's en behoeften in absolute termen vast te leggen. Dit verplicht beleidsmakers, praktijkwerkers maar ook wetenschappers tot het temperen van verwachtingen over de bruikbaarheid van onderzoek in beleid en praktijk (Smith, D., 2006; Nelen, 2008).

Gelet op de geformuleerde bedenkingen is het waarschijnlijk niet realistisch noch wenselijk om het jeugdrechtsstelsel en interventies in de praktijk van de jeugdzorg enkel door onderzoek te laten bepalen; het is echter wel "reasonable to expect that research will be one of the factors that influence and inform it" (Smith, D., 2006:

88; Walsh, 2011). Meer in het bijzonder met betrekking tot interventies op basis van risk assessments en risicofactoren, pleit Case (2007: 98-101) voor een eerder holistische benadering die ook rekening houdt met "opinions, meanings and motivations" van alle bij het proces betrokken stakeholders. Wat daarbij opvalt is de belangrijke plaats die wordt gegeven aan het perspectief van de praktijkwerker of hulpverlener, maar ook en misschien vooral aan het perspectief van de kinderen en jongeren zelf (zie o.a. ook Haines & Case, 2012: 224; Horstkötter e.a., 2012; Stephenson, Giller & Brown, 2011: 241). Overigens is het hoopgevend dat de bredere context en het belang van participatie in de jeugdzorg en het jeugdrechtstelsel in ons land, in weerwil tot de hier beschreven en eerder pessimistisch geduide trends, aan aandacht lijkt te winnen. Zo'n eerder holistische benadering, waar naast de kille kwantificering van risico's ook rekening wordt gehouden met de ruimere context, "tempers the broad-brush garnering of evidence from stereotypes and generalizations by adult 'experts' with the addition of an inclusive, consultative approach to and with young people in the YJS [Youth Justice System]" (Case, 2007: 101; Horstkötter e.a., 2012). Dit leidt ons tot een meer valide en realistische benadering van het risicofactorenonderzoek, risk assessments en het reflexieve gebruik ervan in het beleid en de praktijk van de jeugdzorg.

REFERENTIES

- BATEMAN, T. (2006). Youth Crime and Justice: Statistical 'Evidence', Recent Trends and Responses. In: B. GOLDSON & J. MUNCIE (Eds.), *Youth Crime and Justice*, 65-77. London: Sage.
- BIJLEVELD, C.C.J.H. & COMMANDEUR, J.J.F. (2012). *Multivariate analyse. Een inleiding voor criminologen en andere sociale wetenschappers*. Den Haag: Boom Juridische uitgever.
- BRIGGS, D.B. (2013). Conceptualising Risk and Need: The Rise of Actuarialism and the Death of Welfare? Practitioner Assessment and Intervention in the Youth Offending Service. *Youth Justice*, 13, 1, 17-30.
- BURSENS, D. (2007). Hoe evident is evidencebased beleid? *Alert*, 33, 3, 52-63.
- CARRETTE V., ACKAERT, S., ANNEMANS, L., DE SMEDT, D. & SIMOENS, S. (2010). Effectiviteit en efficiëntie in het welzijnswerk: Vlaanderen op weg naar Rome? In: F. DEVEN e.a. (Eds.). *Welzijn en zorg in Vlaanderen. Wegwijzer voor de sociale sector 2010-2011*, 319-338. Mechelen: Wolters Kluwer Belgium.
- CARRETTE, V. (2008). *Perspectieven op de effectiviteit van de jeugdhulp. Een verkenning van wetenschappelijke referentiekaders*. Brussel: Kenniscentrum WVG/Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
- CASE, S. & HAINES, K. (2009). *Understanding Youth Offending. Risk factor research, policy and practice*. Devon: Willan Publishing.
- CASE, S. (2007). Questioning the 'Evidence' of Risk that Underpins Evidence-led Youth Justice Interventions. *Youth Justice*, 7, 91-105.
- FARRINGTON, D.P. (2007). Childhood risk factors and risk-focused prevention. In: M. MAGUIRE, R. MORGAN & R. REINER (Eds.), *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Oxford University Press.
- GARLAND, D. (2001). *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.

- GATTI, U., TREMBLAY, R.E. & VITARO, F. (2009). Iatrogenic effect of juvenile justice. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50, 8, 991-998.
- GOETHALS, J. (2011). Criminologie en psychologie: een moeilijke relatie. *Afscheidscollege naar aanleiding van het emeritaat van prof. dr. Johan Goethals*. Leuven, 17 maart 2011.
- GORIS, P., VETTENBURG, N., WALGRAVE, L. & VAN WELZENIS, I. (2002). Criminologische Preventie. In: P. GORIS & L. WALGRAVE (Red.), *Van kattenkwaad en erger. Actuele thema's uit de jeugd-criminologie*, 127-172. Leuven: Garant.
- HAINES, K. & CASE, S. (2012). Is the Scaled Approach a Failed Approach? *Youth Justice*, 12, 3, 212-228.
- HEEREN, V. (2009). *Perspectief! Evaluatie van het Globaal Plan Jeugdzorg. Visie op en toekomstperspectieven voor welzijn van kinderen en jongeren*. Brussel: Kabinet van de Vlaamse minister voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
- HORSTKÖTTER, D., BERGHMANS, R., DE RUITER, C., KRUMEICH, A. & DE WERT, G. (2012). "We are also normal humans, you know?" Views and attitudes of juvenile delinquents on anti-social behavior, neurobiology and prevention. *International Journal of Law and Psychiatry*, 35, 289-297.
- INDEPENDENT COMMISSION ON YOUTH CRIME AND ANTISOCIAL BEHAVIOUR (2010). *Time for a Fresh Start: The report of the Independent Commission on Youth Crime and Antisocial Behaviour*. London: The Police Foundation.
- MEERSCHAERT, T., BOONE, A., BOSMANS, G., BRAET, C., DEBBAUT, Y., MERLEVEDE, E., TRAVERS, N. & VAN LEEUWEN, K. (2004). Preventieve aanpak van gedragsproblemen bij kinderen: een uitdaging voor Kind en Gezin. *TOKK*, 29, 74-87.
- MILQUET, J. (2013). Persbericht van de vice-eerste minister, minister van Binnenlandse Zaken en Gelijke Kansen mbt het wetsontwerp GAS-sancties. Brussel, 16 april 2013.
- MCARA, L. & MCVIE, S. (2010). Youth crime and justice: Key messages from the Edinburgh Study of Youth Transitions and Crime. *Criminology & Criminal Justice*, 10, 2, 179-209.
- MUNCIE, J. (2001). Policy Transfers and 'What Works': Some Reflections on Comparative Youth Justice. *Youth Justice*, 1, 3, 27-35.
- NELEN, H. (2008). Evidence maze; het doolhof van het evaluatieonderzoek. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Criminologie aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht. Maastricht: Maastricht University.
- PLEYSIER, S. (2012). Kind als gevaar. De nieuwe preventie en criminalisering van gedrag. *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten*, 4, 278-288.
- PLEYSIER, S. & VAN GARSSE, L. (2012). Evidence-based beleid op het juiste pad? Kanttekening bij het debat over onthemende tochten. *Alert: Tijdschrift voor Sociaal Werk en Politiek*, 38, 3, 40-45.
- PLEYSIER, S. & PUT, J. (2012). Jongeren, criminaliteit en jeugdcriminologie. Enkele slotreflecties. In: L. Walgrave (Eds.), *Jeugddelinquentie in perspectief. Met een koel hoofd naar een geïntegreerde aanpak*. Cahier Welzijnsgids, 165-183. Mechelen: Kluwer.
- SCHINKEL, W. (2009). De nieuwe preventie. Actuariële archiefsystemen en de nieuwe technologie van de veiligheid. *Krisis. Tijdschrift voor actuele filosofie*, 2, 1-21.
- SCHUILENBURG, M. (2005). Voorwoord bij 'De verbeelding van misdaad en straf'. *Justitiële Verkenningen*, 31 (4), 5-10.
- SMET, V. (2013). *Sociaalwetenschappelijk onderzoek en beleid. Een analyse van de interactive, kennisgebruik en doorwerking in België en Vlaanderen*. Den Haag: Boom Lemma.

- SMITH, D. (2006). Youth Crime and Justice: Research, Evaluation and 'Evidence'. In: B. Goldson & J. Muncie (Eds.), *Youth Crime and Justice*, 78-91. London: Sage.
- SMITH, R. (2006). Actuarialism and Early Intervention in Contemporary Youth Justice. In: B. Goldson & J. Muncie (Eds.), *Youth Crime and Justice*, 92-109. London: Sage.
- SQUIRES, P. & DAWN, S. (2010). Pre-crime and precautionary criminalisation. *Criminal Justice Matters*, 81, 28-29.
- STEPHENSON, M., GILLER, H. & BROWN, S. (2011). *Effective Practice in Youth Justice*. London: Routledge.
- SUTTON, C., UTTING, D. & FARRINGTON, D.P. (2004). *Support from the Start: Working with Young Children and their Families to Reduce the Risks of Crime and Antisocial Behaviour*. London: Dept. for Education and Skills.
- VAN DER LAAN, P. (2008). Wetenschap versus intuïtie. Professioneel ingrijpen bij ernstige jeugdproblematiek. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar Sociaal Pedagogisch Hulpverleners aan de Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: Vossiuspers UvA.
- VAN SWAANINGEN, R. (2004). Veiligheid in Nederland en Europa; een sociologische beschouwing aan de hand van David Garland. *Justitiële Verkenningen*, 7, 9-23.
- VAN WIJCK, P. (2011). The economics of pre-crime interventions. *European Journal of Law and Economics*. 18 p. (published online, open access).
- VERVOTTE, I. (2006). *Globaal Plan Jeugdzorg*. Brussel: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
- WALL, D. (2010). From post-crime to pre-crime: preventing tomorrow's crime today. *Criminal Justice Matters*, 81, 22-23.
- WALSH, C. (2011). Youth Justice and Neuroscience. A Dual-Use Dilemma. *British Journal of Criminology*, 51, 21-39.
- WIKSTRÖM, P.-O. (2008). In search of causes and explanations of crime. In: R. KING & E. WINCUP (Eds.), *Doing Research on Crime and Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- ZEDNER, L. (2007). Pre-crime and post-criminology? *Theoretical Criminology*, 11, 2, 261-281.